

Beşbalıklı Şinko Şeli Tutung Anısına Uluslararası Eski Uygurca Çalıştayı

1902 yılında ilk defa Alman arkeologlarının bugünkü Şinciyanğ Uygur Özerk Bölgesi sınırları içerisinde arkeolojik araştırmalar yapmaya başlamasından ve arkasından da Fransız, İngiliz, Rus, Japon ve Çinli araştırmacıların bölgeye yönelmesiyle ortaya çıkartılan Eski Uygurca (İslami olmayan) metinlerin incelenmesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalarının yayımlanmaya başlanmasından bu yana 100 yıldan fazla süre geçmiştir. Bu süre içerisinde büyük çoğunluğu Budist, bir kısmı Maniheizt ve çok azı Hristiyanlığa ait Eski Uygurca metinler sırasıyla A. von Le Coq, F. W. Müller, W. Bang, A. von Gabain, G. Rachmati (Reşid Rahmeti Arat) tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, yayınlar daha sonra Almanya'nın dışında Rusya, Fransa, Çin, Türkiye ve sınırlı olarak başka ülkelerde de sürmüştür. II. Dünya Savaşı sonrası bir ölçüde yavaşlamış, azalmış gibi görünen

bu çalışmalar, yayınlar, 1970'lerden sonra S. Ye. Malov, P. Zieme, K. Röhrborn, J. P. Laut, G. Ehlers, D. Maue, J. R. Hamilton, Gy. Kara, N. Yamada, J. Oda, M. Shogaito, K. Kudara, M. Moriyasu, H. Umemura, Geng Sh., Ş. Tekin, S. Tezcan, O. F. Sertkaya, S. Barutçu, C. Kaya, M. Ölmez tarafından sürdürülmüştür. 1995 sonrası bu isimlere Türkiye içerisinde ve dışından yeni isimler katılmış (M. Özyetgin, J. Wilkens, D. Matsui, A. Yakup, M. Aydar ve çok daha genç yeni araştırmacılar), çalışmalar artık Almanya, Japonya, Çin, Türkiye ağırlıklı olmak üzere ve karşılıklı yoğun iş birliğiyle sürmektedir.

Artık tek merkezli olmayan bu birlikte çalışmaya, eğitime örnek olarak Japon-Alman, Alman-Türk, Japon-Rus araştırmacıların ortak yayınları, çalışmaları gösterilebilir. Bir başka örnek olaraksa 2007 yazında Kapadokya'da Klaus Röhrborn'un başkanlığında düzenlenen iki haf-

talık Eski Uyğurca yoğunlaştırılmış yaz okulu verilebilir.

Bütün bu çalışmalar, etkinlikler varken eksik olan bir nokta ise Eski Uyğurcanın bir toplantı dizisinin bulunmayışydı. Bugüne kadar Eski Uyğurca çalışmaları ilgili olduğu diğer çalışma alanları içerisinde ele alınmıştır; bu alanlara ilişkin toplantı başlıklarını “Turfan Çalışmaları”, “İpek Yolu Çalışmaları”, “Dunhuang Çalışmaları”, “Doğu bilimcileri / Şarkiyatçılar”, “Türkoloji/Türkiyat” olarak sıralayabiliriz. Türk Dil Kurumunun girişimi ile düzenlenen bu toplantı bu bağlamda ilk Eski Uyğurca toplantısıdır.

Toplantıya Almanya’dan Berlin Turfan Araştırmalarından Peter Zieme, Abdürişit Yakup, Yukio Kasai, yine aynı merkezde olup Göttingen Bilimler Akademisine bağlı olarak çalışan, Doğu el yazmalarının kataloglanması (Uyğurca) bölümünden Simone Christiane-Raschmann; Göttingen Üniversitesinden Klaus Röhrborn, Jens Peter Laut, Jens Wilkens, Ablet Semet ile aynı bölümden dok-

toralı Hakan Aydemir, Aysima Mirsultan katılmışlardır. Japonya’dan ise K. Kitsudo, D. Matsui ve M. Aydar; Kore’den Y.-S. Li, Türkiye’den Melek Özyetgin, O. F. Sertkaya, Ayşegül Sertkaya, Mustafa Kaçalın, M. K. Yunusoğlu, Serkan Şen, Özlem Ayazlı, Murat Elmalı katılmışlardır. Toplantıya katılan son grup ise Çin’den olup şu an orada çalışan M. Erdal ve M. Ölmez ile Uyğur, Kazak ve Çinli araştırmacılar L. Tohti, M. Seyit, D. İsrail, R. Nuri, E. Awgalı, Zhang T., Yang F. olmuştur.

TDK, toplantıyı Uyğurcaya *Altun Yaruk, Hsiian-Tsang Biyografisi* gibi hacimli ve önemli eserleri çevirmiş olan Şingko Şeli Tutung’un anısına başlığıyla düzenlemiştir. Bu toplantıyla ilgili ilk adım 2008 yılında Çin’de yapılan Kâşgarlı Mahmud’un birinci doğum yıl törenleri sırasında atılmış ve iki yılda bir dönüşümlü olarak Çin’de ve Türkiye’de ortak kültür değerleri üzerine toplantılar düzenlenmesi teklif edilmiştir. Türkiye’de yapılacak toplantının Şingko Şeli Tutung adına yapılması kararlaştırılmıştır. Yusuf

Has Hacib, Mahmud el-Kaşgarî gibi çok iyi bilinen Karluk-Uygur bilginleri, edebiyatçıların yanı sıra, onlarla dönemdaş, hatta yaşça da ileri olan, yaptığı çevirilerle ortak Türkçeye büyük katkıları bulunmuş bir dil bilgininin bu vesile ile anılmış olması da büyük bir kadirşinaslıktır.

Toplantıya hazırlık aşamasında Almanya'dan Peter Zieme ile Jens Peter Laut, Türkiye'den ise Melek Özyetgin, Mehmet Ölmez, Mustafa S. Kaçalin, Çin'den ise Erkin Arız, ayrıca Türk Dil Kurumu uzmanlarından Belgin Aksu katkıda bulunmuşlardır. Toplantı teklifini TDK'nin gündemine alıp destekleyen ise Kurum Başkanı Ş. Halûk Akalın olmuştur.

Toplantı tek oturumlu ve her konuşmacıya 30 dakika bildiri süresi verilecek şekilde düzenlenmiş, dolaşısıyla bütün katılımcılar birbirlerini dinleme, tartışma fırsatı bulabilmişlerdir. Toplantı dışındaki saatlerde de farklı ülkelerden, şehirlerden gelen katılımcılar yüz yüze görüşme, birbirlerini tanıma fırsatı bulabilmişler, görüş alışverişinde bulunmuşlardır.

Toplantı, TDK Başkan Yardımcısı Melek Özyetgin'in açış konuşması ile başlamış, M. Ölmez'in kısa sunuşundan sonra sabah oturumunda O. F. Sertkaya Türkiye'de yapılan Uygurca çalışmalarının tarihini ele almıştır. Bunu P. Zieme'nin "Şingko Şali Tutung kimdir?" başlıklı ko-

nuşması ile K. Röhrborn'un Şingko Şeli Tutung çevirilerinden Hsüan-Tsang Biyografisi'ndeki çeviri özellikleri başlıklı konuşması izlemiştir. Sabah oturumunun son konuşması J. P. Laut'a ait olup Uygurcanın en hacimli eserlerinden birisi olan Maitrisimit'in toplu yayını üzerine Göttingen Üniversitesinde sürdürülmekte olan projeyi ele almıştır.

4 Haziran Cumartesi sabahı başlayan konuşmalar 6 Haziran Pazartesi akşamı tamamlanmıştır. Toplantıda ağırlıklı olarak, çevirilerinde yer alan kimi bilgilere dayanılarak Şingko Şeli Tutung'un kim olduğu, Uygur veya Çinli olup olamayacağı, yine yaptığı çeviriler ve bu çevirilerin özellikleri (örneğin Hsüan-Tsang Biyografisi), çeşitli Uygur hukuk metinleri, Uygurca *Daśakarmapathāvadānamalā* metni, kataloglama konuları, modern diller ve Eski Uygurca ilişkileri, Uygur harfli çeşitli metinler (örneğin Arapça), yeni fark edilen, bulunan çeşitli metinler ile bazı metin okunuşlarına yer verilmiştir.

Kapanış oturumunda TDK'nin iş birliği ve önderliğinde Uygurca toplantılarının sürdürülmesi, yine TDK'nin katkısı ve desteğiyle yurt dışında yapılan çalışmaların Türkiyeli araştırmacıların da katılımıyla birlikte yürütülmesi dile getirilmiştir.

PROF. DR. MEHMET ÖLMEZ